

Partitiivin muotokuva

Matti Larjavaara: *Partitiivin valinta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1455. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2019. 500 s. ISBN 978-951-858-138-6.

Partitiivi on sija suomen kieliopin keskiössä. Sillä merkitään objekteja (*katselin tauluja*), e(ksistentiaali)-subjekteja (*kupissa on teetä*) sekä predikatiiveja (*tuoli on puuta*). Näissä tehtävissään partitiivi vaihtelee muiden sijojen kanssa. Lisäksi partitiivi merkitsee monissa määrän ilmauksissa kvantifioitavaa paljoutta (*kaksi koiraa, paljon rahaa*) ja useiden adpositioiden täydennyksiä (*ennen iltaa, kirkkoa kohti*). Partitiivi ei ole universaalisti kovin tavallinen sija, ja sen historiallinen kehitys itämerensuomalaisille kielille luonteenomaiseksi, monifunktioiseksi sijaksi tunnetaan lähinnä päälinoiltaan. Sen käyttö on ei-äidinkiäiselle puhujalle vaikeimmin hallittavia ja kielentutkijalle hankalimmin kuvattavia suomen kieliopin ilmiöitä. Partitiivia käsittelevää kirjallisuutta on fennistiikassa julkaistu loppumattomasti, mutta tieto on ollut hajallaan yksittäisissä artikkeleissa, kieliopissa ja erilaisia kieliopin ilmiöitä kuvaavissa monografioissa. Jo näistä syistä ajantasainen ja perinpohjainen kokonaiskuva suomen partitiivista on tervetullut.

Matti Larjavaaran kirja *Partitiivin valinta* kokoaa yhteen partitiivia koskevaa tutkimustietoa ja esittää aiheesta runsaasti uusia huomioita. Alkusanoina kirjoittaja kertoo tavoitteenaan olleen laatia oppikirjatyypinen kokonaisuus partitiivista, sen historiasta ja kieliopillisista päätehtävistä. Kokonaisuuden laatimisen lisäksi Larjavaaralla on paljon uutta sanottavaa partitiivin jokaisesta päätehtävästä. Teoksessa yhdistyvät hyvällä tavalla oppikirjan ja tutkimuspuheenvuoron piirteet. Teos on laadittu niin, että lei-

päteksti esittää olennaisimman, kun taas yksityiskohtien perusteellisempi pohdinta sekä keskustelu aiemman tutkimuksen kanssa on sijoitettu loppuviitteisiin, joita on runsaasti.

Partitiivin valinta jakautuu kuuteen pääluukuun, joista ensimmäinen (”Lähtökohdat”) esittelee lyhyesti partitiivin taustat ja sen kolme kieliopillista päätehtävää. Luku 2 on katsaus partitiivin historialliseen kehitykseen ja kieliopillistumiseen nykyisiin tehtäviinsä. Luku 3 käsittelee partitiivia ja sen käyttöehtoja e-subjektin, luku 4 objektin ja luku 5 predikatiivin merkinnässä. Kunkin mainitun luvun lopussa esitetään vielä tiivistetysti kyseistä lauseenjäsentä koskevat sija-valintasäännöt. Luku 6 kokoaa yhteen havainnot ja esittää partitiivin valintasäännöt tiivistetyssä muodossa.

Uutta ja täsmällistä terminologiaa

Taustoituksen lisäksi johdantoluvussa 1 esitellään ja määritellään teoksessa hyödynnettävää terminologiaa. Merkittävä osa termeistä on kirjoittajan itse kehittämiä uudennoksia. Liikkeelle lähdetään perusasioista kertomalla, mitä ovat sija, taivutusmuoto, polysemia, homonymia, lauseenjäsenet, propositio, referenssi, spesifisyys ja eräät muut syntaksin ja semantiikan peruskäsitteet. Alaluvuissa 1.3–1.5 esitellään yksityiskohtaisemmin e-subjektin, objektin ja predikatiivin tarkastelussa hyödynnettäviä käsitteitä. Keskeisiä ovat esimerkiksi *kattava* ja *avoin* viittaus ja niihin läheisesti liittyvät *jaollisuus* ja *jaottomuus*. Partitiivin yleinen tehtävä on esittää avoin viittaus jaolliseen tarkoitteeseen (*kannussa on kahvia; join kahvia*). Partitiivin vastapareina toimivat nominatiivi ja akkusatiivi taas esittävät kattavan viittauksen (*kahvi on*

kannussa; join kahvin). Kattavan viittauksen erikoistapaus ovat erilaiset *kollektiivit*, joiden alatyyppejä ovat *parit* (*tytöllä on siniset kengät; kengät ovat siniset*), *setit* (*huoneessa on uudet verhot; verhot ovat uudet*) ja *niput* (*täällä on siihen hyvät olosuhteet; olosuhteet ovat hyvät*). Monikko-muotoisuudestaan huolimatta kollektiiv ilmaukset esiintyvät e-subjekteina nominatiivissa, ja niitä kuvailevien predikaatiivien sija on samoin nominatiivi, vaikka yleensä monikko laukaisee näissä partitiivin (*pihalla on koiria; koirat ovat ystävällisiä*).

Etenkin predikaatiivin kannalta tärkeä on eronteko *holistisen* (kokonaisuutta koskevan) ja *meristisen* (kokonaisuuden osia tai osapaljousia koskevan) kuvauksen välillä. Tähän pohjaa predikaatiivin sijanvalinta: nominatiivipredikaatiivi kuvaa subjektitarkoitetta holistisesti (*kakku on kaunis*), partitiivi meristisesti (*kakku on hyvää*). Tarpeellinen täsmennys on myös *diskreettisten* tarkoitteiden (*kivi, leipä*) erottaminen *luontaisesti jaottomista* (*kissa, auto*). Diskreettinen tarkoite voidaan hahmottaa joko jaottomaksi tai jaolliseksi, sillä se on sisäisesti tasalaatuinen. Tämä ominaisuus mahdollistaa sekä holistisen että meristisen kuvauksen (*tämä leipä on maukas ~ maukasta*, vrt. *auto on punainen ~ *punaista*). Uusi termi on myös *puolispesifinen*, joka viittaa määräpaljoudesta avokvantifioituun osapaljouteen (*tässä keitossa on nyt sitä eilen pyydettyä madetta*).

Partitiivin vastaparina objektin sijanvaihtelussa toimivia nominatiivi- ja akkusatiivimuotoja Larjavaara kutsuu yhteisnimityksellä *totalitiivi(sija)*, joka on näin ollen puhtaasti syntaktinen käsite. Objektin sijanvaihtelussa keskeistä on myös aspektiin liittyvä terminologia, jonka avaintermeiksi nousee pari *totaalinen* ja *avoinin*: partitiiviobjektin yleisenä tehtävänä on ilmaista avoaspektia, totalitiivisijat taas ilmaisevat totaalista aspektia. Erittäin mielenkiintoinen, paitsi termino-

loginen myös syntaktinen ratkaisu on erottaa niin kutsutuissa kvanttorilauseissa esiintyvä määrän ilmaus (esimerkiksi *meitä on kaksi*) omaksi kategoriakseen, jonka nimi on *subjektinsijainen määrän adverbiaali* eli lyhyemmin *susma* (vrt. termiin osma = objektinsijainen määrän adverbiaali, s. 189). Sijamerkinnettään *susma* muistuttaa e-subjektia, sillä avomäärä tai kiellonalaisuus aiheuttavat siinä partitiivin (*meitä on useita; meitä ei ole kahta*). Samalla kvanttorilauseen (e-)subjektiksi tulkitaan tyyppillisesti sen alussa oleva partitiivimuoto.

Partitiivin uralilaiset juuret

Luvussa 2 huomio siirtyy partitiivin historiaan. Larjavaara erottaa aiempaan tutkimustietoon nojaten kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa asteittaisen kielensisäisen kehityksen pohjalta vanhasta uralilaisesta erosijasta kehittyi määrää kvantifioiva ja jaollisuutta ilmaiseva sija (*juon vettä < juon vedestä*). Sama rakenne toimii etäisemmissäkin uralilaisissa kielissä, mutta mordvassa on enemmän yhtäläisyyksiä kuin vielä itäisemmissä kielissä, esimerkiksi:

<i>s'ima-n</i>	<i>ved'-të</i>
juoda-1SG	vesi-ABL(-PART)
'juon vettä.'	

Objektin sijalla voitiin alkaa ilmaista myös subjektia, ja toisessa vaiheessa partitiivi vakiintui myös kieltolauseeseen. Tähän itämerensuomalaisille kielille tyyppilliseen ilmiöön liittyy avoimen aspektin synty. Kolmas keskeinen muutos, predikaatiivin sijana esiintyvä partitiivi (*miehet ovat kalastajia*), rajoittuu suomen kielen erilliskehitykseen.

Näistä muutoksista paikallissijafunktion ablatiivin kielipillistuminen saa teoksessa eniten tilaa. Työvälineinään tekijä käyttää teokselle muutenkin luonteenomaista lausetyyppien ja -semantiikan

pohdiskelua, mutta vertailukohtana on erityisesti mordvasta löytyvä partitiivia vastaava ablatiivi(-partitiivi). Samoin kuin itämerensuomessa, myös mordvassa on selvästi nähtävissä sijapääteen (ersä *-do*, *-de*; mokša *-da*) spatiaalisten funktioiden heikkeneminen ja kieliopillisempien tehtävien synty. Mokšamordvasta löytyy paralleeli ablatiivi(-partitiivin) käytöstä myös kvanttorilausekkeissa, kuten *tumo-da kolmo-P* 'tammia (oli) kolme'.

Muita itämerensuomen partitiivia ja sen mordvalaista kaasusvastinetta yhdistäviä funktioita ovat esiintyminen komparaatiossa ja yksittäisten temporaalisesti relatiivistavien postpositioiden rektiiossa:

sè-d'e *ikele*
 se-ABL(-PART) ennen
 'sitä ennen'

Pienenä huomautuksena todettakoon, että liudennuksen merkitseminen on mordvassa fonologisen tavuharmonian takia yhtä tärkeää kuin suomessa ä:n ja ö:n pisteiden: ilman niitä koko sanan merkitys voi muuttua tai ainakin transkriptio latinalaisille kirjamille on epätarkka. Kirjassa mordvan esimerkit ovat ilman liudennusta osoittavia tarkkeita, mikä on tarpeeton tyyliirikko.

Vertailu mordvaan osoittaa, että partitiivin juuret itsenäisenä sijana ovat esi-itämerensuomalaisessa ajassa. Juuri mordva on avainasemassa varhaisen kieliopillistumisen tunnistamisessa, koska itäisemmissä uralilaisissa kielissä ei vastaavasta ole jälkeä. Saamelaiskielissä partitiivista on enemmän jälkiä, mutta niissä partitiivin jatkaja on marginaalisempi ja vajaaparadigmallisempi kuin itämerensuomessa.

Hiukan yllättäen Larjavaara pohjustaa kielihistoriallista osiota ottamalla keskeiseksi käsitteeksi varhaiskantasuomen. Viimeaikaisessa 2000-luvun tutkimuksessa siitä on lähes kokonaan luovuttu, koska oletus itämerensuomalais-

saamelaisesta välikantakielestä on hyvin vaikeasti perusteltavissa eikä partitiivistaakaan karttunut tieto tue sitä. Suomalaisesta perspektiivistä tarkasteltuna varhaisista, koko uralilaista kielikuntaa rajatummista aikatasoista voitaisiin pikemmin puhua esi-itämerensuomalaisena tai länsiuralilaisena vaiheena, jolloin itämerensuomea voitaisiin verrata sekä mordvaan että saameen. Sitä myöhempi on kantasuomalainen vaihe, jolloin partitiivin leviäminen uusiin rakenteisiin jatkui ja jopa vahvistui. Larjavaara korostaa niin sanottua keskikantasuomalaista vaihetta erotukseksi varhais- ja myöhäiskantasuomesta. Jos kantasuomea ajatellaan kuitenkin dynaamisena kielimuotona eikä staattisena rekonstruktioasena, on partitiivi monifunktiona morfeemina käynyt läpi useita reanalyysiä ja analogioihin perustuvia merkityksenlaajentumia. Larjavaaran tekstissä ei näitä käsitteitä erikseen painoteta, mutta ne ovat implisiittisesti kieliopillistumiseen ja sijapääteen kehityskulkuun liittyviä mekanismeja.

Teoksessa todetaan, että varhaiskantasuomen (siis esi-itämerensuomalaisena) aikana separatiivista tuli oikea partitiivi, jonka monimerkityksisyys kasvoi ja kieliopilliset tehtävät lisääntyivät. Tekijän *avopartitiiviksi* nimeämä ilmiö kuvaa monifunktionaisuutta ja toimii kontrastina totaaliobjektille. Samalla aspektuaalinen objekti ja siihen perustuvaa variaatiota ilmentävä transitiivilause kehittyi suomeen ja muihin itämerensuomalaisiin kieliin. Tässä kirjoittaja liikkuu samassa aihepiirissä kuin Lars-Gunnar Larsson (1981) erinomaisessa tutkimuksessaan. Teos löytyy kyllä Larjavaaran lähdeluettelosta, mutta sen kanssa olisi voinut käydä enemmänkin vuoropuhelua. Kielensisäisen kehityksen lisäksi kuvaan astuivat nimittäin tässä vaiheessa kielikontaktit ja samankaltaiset syntaktiset rakenteet balttilaisissa ja itäslaavilaisissa kielissä. Kyse on alueellisesti kiinnostavasta ja kummallakin suunnalla merkittävästä kielellisestä kehityksestä.

Kaiken kaikkiaan partitiivin kehityshistorian kulmakivet tulevat teoksessa hyvin esitellyksi ja valaistuksi nykysuomen esimerkkien valossa. Myös eksistentiaalilauseelle Larjavaara löytää paralleelin mordvasta (*to-so ul'it čavo komnatač'siellä on vapaita huoneita*) ja saamesta, mutta tässä tapauksessa partitiivia vastaava kaasus ei ole mukana pelissä. Sen sijaan sanajärjestys tulee uutena argumenttina mukaan. Toinen kopularakenne, habitiivilause, avaa tien myös partitiiville (*minulla on lapsia ja koira*).

Yleisitämerensuomalainen negaatiokerakenne, Larjavaaran käsitteistössä *kieltopartitiivi*, antaa tekijälle kimmokeen jatkaa pohdintaa siitä, miten partitiivi on levinnyt eri lausetyyppeihin. Tarkastelu perustuu jälleen nykysuomen esimerkkeihin, vaikka tekijä tuntee laajalti suomen lähisukukieliäkin. Havaitaan, että kieltopartitiivi pätee sekä transitiivi- että eksistentiaalilauseeseen (*Ansa ei syönyt sientä; pihalla ei ole autoa*).

Vaikka partitiivipredikatiivi on ominainen lähinnä suomelle, Larjavaara tarkentaa ajatustaan nimeämällä sen erityisesti *denotatiiviseksi partitiivipredikatiiviksi*. Johonkin kuulumista ilmentävälle predikatiiville hän osoittaa paralleelleja muistakin itämerensuomalaisista kielistä, joissa partitiivi ei kuitenkaan tältä osin ole levinnyt samalla tavalla kuin suomessa.

Luku 2 antaa partitiivia suomesta käsin tarkastelevalle lukijalle kattavan perustiedon sen historiasta. Samalla luku antaa lisäsyvyyttä syntaktisten ja semanttisten erikoispiirteiden jäsentelylle ja yksityiskohtaiselle ruodinnalle seuraavissa luvuissa.

Eksistentiaalilauseen kolme prototyyppiä

Luvussa 3 tarkastellaan e-subjektin sijanvalintaa. Lähtökohtana on vanha havainto, jonka mukaan partitiivisubjekti

ilmaisee e-subjektissa avomääräisyyttä (*pihalla on lapsia; kannussa on maitoa*), nominatiivi täysimääräisyyttä (*pihalla on kaivinkone; huoneessa on uudet verhot*). Kieltolauseissa e-subjekti on kvantiteettioppositiosta riippumatta aina partitiivissa (*pihalla ei ole enää kaivinkonetta*). Larjavaara pohtii paljon myös sellaisia lauseita, joissa e-subjekti sijaitsee alussa. Jos e-subjektin sija on tällöin nominatiivi, eksistentiaalilauseen erottaminen ei-eksistentiaalisesta *normaalilauseesta* (ks. Hakanen 1972) on usein mahdotonta. Tällaisten lauseiden eksistentiaalisuutta Larjavaara pohtii kielto- ja monikollistustestien valossa: jos nominatiivisubjekti korvautuu monikossa tai kieltolauseessa partitiivilla, voidaan ajatella kyseessä olevan e-lause (*lintu istuu puussa : lintuja istuu puussa : lintua ei istu puussa*). Tämä johtaa e-lauseiden laajaan tulkintaan. Toisaalta Larjavaara korostaa nykyfennistiikalle tyyppilliseen tapaan e-lauseen kategorian rajojen sumeutta. Usein myös normaalilauseen nominatiivisubjekti esittelee eksistentiaalistyyppisesti uuden tarkoitteen, eikä ilmaistu kvantiteettikaan ole tällöin selvästi täysimääräinen. Esimerkiksi lauseyhdistelmässä *kävelin metsässä, jossa linnut visersivät puiden oksilla ja valkovuokot kukkivat mättäillä* voitaisiin yhtä hyvin käyttää partitiivimuotoja merkityksen juuri muuttumatta: *lintuja visersi – – valkovuokkoja kukki* (s. 171). Larjavaara korostaa, että eksistentiaalisuutta voidaan joskus ilmaista myös normaalilauseilla, mikäli subjekti voidaan ymmärtää indefiniittiseksi.

E-lauseista Larjavaara erottaa kolme prototyyppiä, joiden ympärille konkreettiset esiintymät voidaan ryhmitellä. Kaksi näistä perustuu e-lauseille tyyppillisen *olla*-verbin käyttöön: 1) myönteinen *olla*-verbinen e-lause (*rannassa on vene ~ veneitä*) ja 2) kielteinen *olla*-verbinen e-lause (*rannassa ei ole venettä*). Kolmas prototyyppi on nimeltään leksikaalinen

e-lause. Siinä verbinä on muu kuin *olla* ja e-subjekti sijaitsee alussa (*veneitä kelleluu lahdella*). Larjavaara korostaa, että prototyyppien raja on sumea: esimerkiksi myös *olla*-verbinen e-lause voi olla subjektialkuinen, ja vastaavasti muun kuin *olla*-verbin varaan rakentuva voi olla subjekttiloppuinen. Prototyyppien perustana on se, että niitä ei voida johdattaa toisistaan: prototyyppissä 2 partitiivin päämotivaationa on kieltä riippumatta siitä, olisiko vastaavan myöntölauseen e-subjekti partitiivissa vai nominatiivissa. Esimerkiksi myöntölause *tässä on juusto ~ juustoa* on kielteisenä aina *tässä ei ole juustoa*. Prototyyppin 3 piirteet (subjektialkuisuus, muu kuin *olla*-verbi) tuovat sen lähelle normaalilauseetta. Jos tyyppin e-subjekti on jaotontarkoitteinen ja yksikön nominatiivissa, tyypit lankeavat yhteen: *orava istuu tuolla oksalla*. Tällaisen lauseen kieltä voi joko säilyttää nominatiivin tai laukaista partitiivin (*orava ~ oravaa ei enää istu sillä oksalla*).

E-lauseiden alatyyppejä havainnollistetaan myös etupäässä kaunokirjallisuudesta ja sanomalehtikielestä poimitun runsaan esimerkkiaineiston valossa. Mielenkiintoista on, että e-lauseiden verbien kirjo tällaisessa aineistossa on erittäin laaja: partitiivisubjektin kanssa esiintyviä eri verbileksemejä Larjavaara on löytänyt 150 (s. 156). Vaikka *olla* on e-lauseiden yleisin verbi, se ei selvästikään ole kirjoitetussa kielessä samalla tapaa hallitseva kuin sen on havaittu olevan puhekielessä. Autenttisten esimerkkien tarkastelun lisäksi Larjavaara on tehnyt kielikorvansa varassa testin, jossa hän on yrittänyt muodostaa *Suomen kielen taajuussanaston* (Saukkonen, Haipus, Niemi-korpi & Sulkala 1979) 150 yleisimmistä intransitiiviverbistä partitiivisubjektisia e-lauseita. Tuloksena on (s. 154), että 150 verbistä 136 taipuu partitiivimuotoisen e-subjektin kanssa käytettäväksi ainakin siinä määrin, ettei tulosta voi mitenkään pitää epäkieliopillisena.

Partitiiviohjekti ja uudenlainen aspektikäsitys

Objektia käsittelevä luku 4 on teoksen laajin. Tämä on ymmärrettävää, sillä objektin sijamerkintää koskeva säännöstö on partitiivin käyttöehdoista mutkikkain. Vanhastaan objektin partitiivisijan on katsottu juontuvan kolmesta tekijästä: myöntölauseesta objektitarkoitteen avokvantiteetista (*löysin sienii*) tai rajaamattomasta aspektista (*katselin kuuta*), kieltolauseesta kiellosta (*en huomannut sinua*). Larjavaara kuitenkin katsoo, että myöntölauseen objektin sijamerkintää tulee aina pitää aspektuaalisena ilmiönä. Tämä edellyttää, että suomen aspektijärjestelmä määritellään toisin kuin perinteisessä ja myös *Ison suomen kieliopin* (ISK 2004) edustamassa lähestymistavassa, joka Larjavaaran mukaan on liian verbikeskinen. Uudennos on mahdollinen, kun suomen aspekti määritellään päätepisteisyyteen perustuvaksi järjestelmäksi: päätepuiteen saavuttaminen edellyttää teelistyyppisen muutoksen toteutumista myös objektin koko tarkoitteen osalta (s. 191). Tällöin lause ilmaisee totaalista aspektia ja saa totalitiiviohjektin. Muissa tapauksissa (erilaisissa avoaspektin ilmauksissa) käytetään partitiivia.

Larjavaaran aspektinäkemys johtaa siihen, että myös ajassa päättyväksi esitetty tapahtumista ilmaiseva partitiiviohjektinen lause (*löysin kuusen alta sienii*) katsotaan avoaspektiseksi: tilanne ei ole päätepuiteinen, koska sienii olisi voinut löytyä enemmänkin. Hän korostaakin, että objektin sijamerkintään perustuva suomen aspektijärjestelmä ei ole puhtaasti ajallinen siinä mielessä, että keskeisintä olisi tilanteen esittäminen joko päättyvänä tai käynnissä olevana, vaan olennaista on juuri päätepuiteisyys.

Päätepuiteisyyteen perustuvasta aspektisysteemissä Larjavaara erottaa kaksi *moodiksi* kutsuttua lauseaspektin poikkeustyyppiä, jotka aiheuttavat partitiivi-

objektin siinäkin tapauksessa, että ilmaistava tilannetyyppi itsessään on teelinen. Näitä ovat *progressiivinen* ja *prosessiivinen moodi*. Progressiivisuutta on fennistiikassa käsitelty aiemminkin, ja Larjavaaran mukaan se perustuu tapahtumisen kuvaamiseen sen kanssa samanaikaisen viitehetken näkökulmasta (s. 197, esim. *syön juuri pullaa*). Prosessiivinen moodi taas on nimitys ilmaustyyppille, jota fennistiikassa ei ole aiemmin erotettu omaksi aspektityypikseen. Siinä tilanne kuvataan ajallisen kestonsa kannalta kokonaisuudessaan mutta pelkkänä prosessina niin, että mahdollinen päätepisteen saavuttaminen jää ilmaisematta. Objektin sijana on tällöin partitiivi: *viime kesänä kirjoitin gradua; rakensin tuota mökkiä kolme vuotta*. Esimerkit eivät kerro, tuliko gradu tai mökki valmiiksi, sillä niiden huomio on itse prosessissa, joka hahmotetaan meristisesti ainesmaiseksi. Prosessiivisen moodin erottaminen selvästi omaksi aspektikategoriakseen on tärkeä uudennos ja täsmentää käsitystä suomen aspektista. Jos progressiivinen tai prosessiivinen moodi eivät toteudu, lause edustaa niin kutsuttua *neutraalia moodia*, ja tällöin sen aspektiluonne määräytyy suurelta osin verbin merkityksestä.

Myös muita aspektioppositioiden tyypejä käsitellään huolellisesti eritellen. Näitä on sivuttu aiemminkin kirjallisuudessa (esim. Leino 1991; Huumo 2006), mutta niitä ei ole eksplisiittisesti nimetty ja erotettu omiksi aspektuaalisiksi oppositiotyypeikseen. Totaalista aspektia edustavista alatyypeistä perustavanlaatuisimpana voi pitää *teelikvantiivista* tyyppiä (alaluku 4.8.1). Siinä lauseen aspektiluonne määräytyy suoraan objektiviittauksen kattavuudesta tai avoimuudesta (*ostin kirjan ~ tulitikkuja*). Verbin omaan aspektiluonteeseen taas pohjaavat *teelis-skalaariset* (alaluku 4.8.2) ja *teelis-suksessiiviset* (alaluku 4.8.3) lauseet. Teelis-skalaarisissa lauseissa objektin sijan määrää tilanteen asteittai-

seksi ymmärretty lopputulos. Niissä erotuu jonkinlainen huipennus eli maksimaalinen efekti, jonka saavuttaminen ilmaistaan totalitiiviojektivilla (*lämmitin saunan 'kylpylämpöön'*), saavuttamatta jääminen partitiivilla (*lämmitin saunaa 'jonkin verran lämpimämmäksi'*). Teelis-suksessiivisessä tyyppissä taas totaalisen ja avoaspektin ero perustuu siihen, saavutaanko lopputulos, jota on tavoiteltu. Totalitiivi ilmaisee tuloksen saavuttamisen (*pyysin hänet ulos*), partitiivi jättää asian auki (*pyysin häntä ulos*). Tällaisten totaalisen ja avoaspektin vastakohtatyyppien käsittely selkeästi erillisinä ja osuvasti nimettyinä selkiinntää suomen objektin sijan käsittelyä.

Myös avoaspektiset, partitiiviojektivin saavat lauseet jakautuvat alatyyppeihin. Progressiivisen ja prosessiivisen moodin ulkopuolella avoaspekti liittyy tilanteen luontaiseen atelisytyteen, joka pitkälti seuraa verbin merkityksestä. Silläkin on alalajeja, mutta näiden oppositio ei ole yhtä selkeä kuin totaaliaspektisissä tyypeissä. Ateelisyys voi olla ajassa jatkuvaa muutoksettomuutta (*ihailen häntä*), mutta se voi olla myös ajallisesti rajautuvaa vajaan tuloksaisuutta (*vihollinen haavoitti Ylermiä; Ylermi vaihtoi paitaa*) tai tuloksetonta muutoksellisuutta (*Ylermi vilkaisi Irmeliä*). Vastaavaan tapaan kuin prosessiivinen tai progressiivinen moodi tekee teelistyyppisestä tilanteesta avoaspektisen, monet ateliset lauseet voidaan *teelittää* niin sanotuilla *teelistimillä* (*mulkaisin häntä* vs. *mulkaisin hänet hiljaiseksi*).

Objektin sijamerkinän erikoistapauksena käsitellään vielä *statiivista* prototyyppiä. Tämä poikkeaa yleisestä säännöstöstä siten, että objektin sija näyttää siinä määräytyvän puhtaasti tarkoitteen kvantiteetista samaan tapaan kuin e-subjekteissa. Objektin sijaa ei siten määrää tilanteen ajallis-aspektuaalinen luonne, joka tällaisissa ilmauksissa on rajaamaton ja antaisi siten odottaa partitiivia. Tyypin ytimessä ovat *kognitiiviset*

hybridilauseet, kuten *näen bussipysäkillä lapsen ~ lapsia*. Esimerkissä odottaisi partitiiviobjektia sillä perusteella, että 'näkeminen' on jatkuvaa ja muutoksetonta (kuten lauseessa *katselin pysäkillä seisovaa lasta*). Kognitioverbien lisäksi monista muistakin verbeistä voidaan muodostaa statiivistyyppisiä lauseita. Esimerkiksi fiktiivistä liikettä kuvaavassa transitiivilauseessa *tie ylittää autiomaan* tilanne jatkuu ajassa rajaamattomana, mutta silti totaaliobjektia käytetään, koska 'autiomaan ylittäminen' toteutuu (tien staattisena sijaintina) minä tahansa tarkasteluhetkenä kokonaisuudessaan ja täydellisesti. Huu- mon (2016) esittämää terminologiaa hyödyntäen Larjavaara kuvaa tällaisten lauseiden ajallista luonnetta *poikittaisaspektin* käsitteellä (erotuksena yleisestä eli *pitkittäisaspektista*). Termeissä 'pitkittäisyys' ja 'poikittaisuus' luonnehtivat tilanteen aspektiluonteen suhdetta aikaan.

Pitkittäis- ja poikittaisaspektin oppositio toimii myös *ajallisesti yleistävissä lauseissa*, joita tarkastellaan luvussa 4.11. Nämä kuvaavat erilaisia geneerisiä ja habituaalisia tilanteita. Yleissääntö on, että objektin sija on niissä sama kuin se olisi vastaavassa kerrallista tapahtumista kuvaavassa lauseessa. Esimerkiksi *Pekka lukee aina päivän lehdet kirjastossa* kuvaa habituaalista tilannetta, jonka kuskakin toteutumassa aspekti on (teelisuksessiiviseen tapaan) totaalinen: lehdet luetaan kokonaan. Toisin kuin monissa kielissä, joissa geneerisen tai habituaalisen lauseen aspektiluonteen tekee imperfektiiviseksi niiden kuvaaman tilan rajaamaton kesto, suomessa objektin sijan ratkaiseekin yksittäisen, joskus vain kuvitteellisen osatilanteen aspektiluonne.

Partitiivipredikatiivi ja meristinen kuvaus

Luvussa 5 tarkastellaan lyhyemmin predikatiivin sijanvalintaa. Predikatiivissakin erotetaan kolme prototyyppiä, joista ylei-

sin on denotatiivinen predikatiivi (*enoni on huilisti, pulla on hyvää*). Siinä predikatiivi on puhtaasti subjektin tarkoitetta kuvaileva eikä itse viittaa tarkoitteeseen. Tarkoitteeseen viittaaviin predikatiiveihin taas kuuluvat *partiaaliset* predikatiivit (*enoni on niitä Tappisia*), jotka ilmaisevat kokonaisuuden ja osan suhdetta, ja *ekvatiiviset* predikatiivit (*se soittaja oli enoni Tapio*), jotka identifioivat kaksi tarkoitetta samaksi. Partitiivimuotoisista predikaativeista historiallisesti vanhin on partiaalinen tyyppi, jolla on vastineita useissa suomen lähisukukielissä, kun taas partitiivin laaja käyttö denotatiivisen predikatiivin merkitsimenä on hyvin nuori, vasta viime vuosisatojen aikana levinnyt ja suomeen rajoittuva ilmiö. Larjavaaran mukaan (s. 435) denotatiivinen partitiivipredikatiivi on semantiikaltaan meristinen kahdellakin tapaa: se kertoo yhtäältä, mitä laatua subjektin tarkoite on kauttaaltaan, kuin aineena (*tuoli on puuta, kakku on ihanaa*). Toisaalta monikkomuotoisen subjektin yhteydessä se kertoo, millaisia subjektin tarkoittaman joukon jäsenet ovat kukin erillisenä kokonaisuutena (*lapset ovat jo väsyneitä, nuo miehet ovat uusnatseja*).

Loppuluvussa 6 kootaan yhteen partitiivin tehtävät ja sen semantiikan eri piirteet, joita Larjavaara kutsuu *faseteiksi* (s. 449). Näitä ovat 1) partitiivin vanha erosijatehtävää läheisesti heijastava 'lähde'-merkitys (*syön kalaa*), josta juontuvat 2) 'osa'-merkitys (*saat näitä kaloja*), 3) indefiniittinen avomäärämerkitys (*täälläpä on kalaa ~ kaloja*) sekä 4) meristisyyden merkitys (*tämä on puuta*). Sivulla 450 partitiivin kolme kieliopillista päätehtävää (e-subjekti, objekti, predikatiivi) on esitetty vielä kuviona, jossa eri kieliopilliset tehtävät osin limittyvät semanttisesti toisiinsa, osin ovat täysin erillisiä. Ytimessä on e-subjektin tyyppinen kvantitatiivinen vaihtelu, jota toteuttaa myös osa objekteista (kognitioverbien objekti statiivilauseissa: *näen tytön ~ tytöt ~ tyttöjä*

bussipysäkillä) sekä osa vaihtelevista predikatiiveista (*tämä on lunta*) ainakin siinä mielessä, että niitä yhdistää e-subjekteihin meristisyys. Pääosa partitiiviojekteista on kuitenkin luonteeltaan aspektuaalisia, etenkin kun Larjavaara laskee aspektuaaliseksi myös vanhastaan kvantifioivana pidetyn avomäärän ilmaisemisen tehtävän (*löysin kuusen juurelta sieniiä*). Predikaatiivin osalta taas ulkopuolelle jäävät *neutraaleiksi* kutsutut (vaihtelemattomat) predikaatiivit lauseissa, joiden subjektina on sivulause tai infinitiivirakenne, esimerkiksi *on hienoa* (~**hieno*), *että saavuit*.

Fennistisen kieliopintutkimuksen merkiteos

Partitiivin valinta kuuluu tasokkaimpiin esityksiin, joita suomen kieliopin ilmiöistä on fennistiikan historiassa kirjoitettu. Se on asiantunteva ja syvälinen mutta kuitenkin melko helppolukuinen kokonaisesitys suomen syntaksin tärkeimpiin kuuluvasta aihepiiristä. Teos koostaa yhteen olennaisimman partitiivista aiemmin sanotun ja tuo samalla käsiteltäviin ilmiöihin sekä niitä koskeviin teorioihin uusia näkökulmia ja arvokkaita huomioita. Diakroninen osuus on kirjoitettu fennististä lukijaa silmällä pitäen, suomen kieleen painottuen. Partitiiviin liittyviä ilmiöitä tarkastellessaan Larjavaara kehittää koko ajan myös aihepiirien teoriaa ja terminologiaa. Esimerkiksi esitelty aspektimalli on merkittävä avaus paitsi fennistiikassa myös yleislingvistiksi. *Partitiivin valinta* onkin tarpeellinen lukemisto jokaiselle suomen kieliopin tutkijalle, joka haluaa tarkastella kieliopillisia sijoja, lauserakennetta, sijamerkintää, kvantiteetin ilmauksia tai aspektia. Teos sopii erinomaisesti myös kieliopin erityiskysymyksiin perehdyttäväksi tenttikirjaksi tai kielioppikurssin lukemistoksi

suomen kielen yliopisto-opiskelijoille, ja sen lukeminen on hyödyllinen kokemus jokaiselle suomen kieltä opettavalle ja tutkivalle, oli kyseessä sitten äidinkieli tai toinen kieli.

TUOMAS HUUMO
 etunimi.sukunimi@utu.fi
 RIHO GRÜNTAL
 etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Tuomas Huumo on suomen kielen professori Turun yliopistossa. Riho Grünthal on itämerensuomalaisten kielten professori Helsingin yliopistossa

Kirjallisuus

- HAKANEN, AIMO 1972: Normaalilause ja eksistentiaalilause. – *Sananjalka* 14 s. 36–76.
- HUUMO, TUOMAS 2006: Kvantiteetti ja aika I. Suomen objektin ja subjektin sijamerkintä nominaalisen aspektin näkökulmasta. – *Virittäjä* 110 s. 505–538.
- 2016: Objektia kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien syntaksia ja semantiikkaa. – *Virittäjä* 110 s. 516–551.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LARSSON, LARS-GUNNAR 1981: *Studier i de östersjöfinska språkens partitivbruk*. Uppsala: Uppsala universitet, Finsk-ugriska institutionen.
- LEINO, PENTTI 1991: *Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia*. Suomi 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Porvoo: WSOY.